„ЗАСТАВА“ излази двапут у недељи, четвртком и недељом.
Цена је на годину 10. фор. на по год. 5 фор., на четврт године 2 фор. 50 нов. а. в. за Аустрију, а за Србију на годину 100 гроша на по год. 50, а на четврт године 25 гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају по величини врста, које из нумерата заузимају, и за сваку врсту плаћа се за први пут 5, за сваки даљи пут [illegible] осим тога за жиг [illegible] 30 н. Дописи се шаљу уредништву а предплата и инсерати администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Новом Саду, у кући бр. 858. код златног једнорога.

Број 104. У Новоме Саду, у недељу 29. декембра 1868. Год. III.

Позив на предплату.

Кад смо се решавали, да лист наш од нове године трипут на недељу са повишењем предплате са једном фор. на четврт године издајемо, нисмо били без бојазни, да ћемо тим по гдеког предплатника одтуђити од листа. Али с једне стране потреба, да политични лист, нарочито у овако важном времену бар трипут на недељу изилази, тако је јака; да смо је задовољити морали, с друге стране већ смо једанпут покушали, лист са 12. фор. трипут на недељу и то једанпут на полутабаку издавати, па није се могло на крај изићи. Није нам дакле друго остало, но апеловати на свест народа, са надом, да ће за чешћу умну рану своју драговољно једну фор. на четврт године више жртвовати, да тако и нас у стање постави, да задатак свој подпуније испунити можемо.

Кад Романи политични лист, који више пута, и с већом ценом излази, издржати могу, моћи ће јамачно и Срби.

Где је снага појединце слаба, ревена ће помоћи.

Ми се обраћамо нашим пријатељима, да нас озбиљно у предузећу нашем подпомогну, и да се онде, где скупитеља не би постојало, побрину за скупљање предплатника, јер искрено рећи, одзив у народу на овај наш позив решиће, хоћемо ли остати трајно на овом пољу, на ком смо досад са материјалним жртвама радили, јер је тако ток догађаја са собом донео.

Браћу нашу, који пером владају, умољавамо, да нас и од сад умном снагом својом подпомогну, одсад и више, јер *више снага треба.*

Што се Србије тиче, ту морамо оставити на ризику онестране браће наше, хоће ли наш лист држати, јер ми нећемо да пишемо, како је Београдској цензури по вољи, него како нас ум и срце учи. Толико јављамо, да ко хоће да се на своју ризику предплати може то у Београду учинити код г. Ђорђа Лазаревића надзорника читаонице београдске. Ако за унутрашњост Србије треба особени поштански марка за Србију, да изволе предплатници то сами наплатити.

За огласе и друге инсерате лист се наш такође тим препоручује, што је најразпрострањенији од свију српски листова, пошто се увек у 1200—1300 комада издавао, и издаје.

Рок је предплате до 10. јан. и то за готово; ко неузхте лист држати, да га изволи одма с првим бројем повратити.

Цена је листу:

За годину . . . . . 14 ф.
За по године . . . . . 7 ф.
За четврт године . . . . 3 ф. 50 н.

Умољавамо такође, да нам се разаслани рачуни без одлагања наплате.

Бољег реда ради умољавамо, да нам г. скупитељи и предплатници предплату и рекламације под адресом „Администрацији Заставе“ а г. дописници дописе под адресом „Уредништву Заставе“ слати изволе.

Издаватељство „Заставе“

У Новом Саду 27. декембра.

Година, која је на измаку, залази за обзор вечности у црвенилу; је ли то црвенило само призрак мутне атмосфере политичке, или заиста одзрак из дубљине кратера већ севајућег пламена, кои ће Европу да завати, показаће први месец нове године. Истичућа година мало је коме народу у Европи добра донела; Шпанија је истина збацила са себе окове двоструког, светског и црквеног здруженог абсолутизма, али и она није у нову говину прешла са извесним стањем, коме би вредност оценити могли; Италија је незадовољна, јер још Рима нема, и мора на срамоту своју да трпи Француску обсаду у Италији, која као стража на вратима Италије стои; Француска не добива слободу, а изгубила је славу, за које је цену слободу у гроб саранити дала; Пруска је још жељна Мајне и јужне Немачке, а Немачка жељна јединства и слободе; Аустрија је привидно предигла се од удара на Садови, али је изнутра јако болесна, јер је већа половина народа у њој незадовољна; Чеси зиду скучени, Пољаци у нади преварени, хрватско-српски народ прегажен, да и неспомињемо Словаке и Романе, кои су од векова потиштени. Но и сами Мађара, велики, можда већи део њи није задовољан; сви терети, што је абсолутизам милијардима нагомилао, остадоше на раменима угарски грађана, шта више и умножише се; закон још за девет година руке веже, и саму могућност одузима, да се стање осетно поправи; као да судбина нека Угарску у чељуст европског рата гони. Немци са своје стране у Аустрији виде само, како им нови грађански министри ордене добијају, и племићима постају — а више ништа; шта више притиснувши Чехе, Пољаке, и друге Славене, у онај ма, кад помислише да су господари монархије; угледаше над собом сенку мађарске супремације, и над главом Бајста руку Андрашије, кои за канцеларством државним, т. ј. за управљањем спољашни одношаја монархије тежи. На истоку Крита пада, али се Хелада дивно уздиже, и с те стране кроз мутне облачине прошле године просијава и прелази у нову годину зрачак наде за источне народе, наде, да је дан ослобођења свануо, да ће нова година патњи хришћански народа крај учинити.

Српски ће народ прошлу годину црнима словима у историју своју забележити. Катастрофа у Београду јако је потресла народ српски; потрес је тако јак био, да је из основа пречистио страсти и духове. После тако ужасне катастрофе спаса има само у корачању напред, у унутрашњем преображају, и спољашњем ослобођењу.

Што смо више искушења у протичућој години претрпели, тиме већом надом улазимо у нову годину, јер уздајући се у животност, и будућност народа нашег само се бољем надати можемо.

Што се данашњег положаја тиче, то је на дневном реду беседа цара Наполеона, коју је на нову годину држао, кад је поздрав дипломатског кора примио; из неколико проговорени речи читају наду на мир; но беседе Наполеонове немају више ни оног значаја, кои су у почетку имале; он рече, да се нада да ће и идућа година бити кадра, разтерати бриге, као и прећашња. Турско-грчки сукоб непрестано занима духове; конференција дипломата, која се требала 2. јан. п. р. у Паризу одпочети, одложена је до сутра, 9. јан. п. р. као што се мисли зато, што је нов посланик грчки, Делијанис, на путу у Париз. Међутим запиње још и за програмом; европска журналистика почиње се опет узнемиривати, и рата бојати се, јер нити Грчка, ни Турска непоказују наклоности попуштању. У Грчкој је одушевлење за рат неописано, које је измирењем између Булгариса и Комундура највиши степен достигло, и већ се призором тим подсећају Јелини на призор измирења међу Аристидом и Темистоклом пред ратом са Персима. Падиша је напротив такође плануо, само што американски лист „Невјоржке новине“, сравњује то, као оно кад кљакав човек устане, и хоће да се штакама баци на несташно дете, које му се руга. Турски лист „ла Тирки“ већ прети, да ће турски посланик изићи из конференције, ако се Турска незадовољи са успехом. —

„Голос“ има уводни чланак о долазку црногорског кнеза у Петроград, кои је, вели, први пут 1860. год. у Петрограду био, но кои се досад држао Француске и Аустрије, које му нису ни пристаниште на мору прибавиле, ни куле око Црне Горе срушити помогле. „Голос“ приписује долазку кнеза велику важност, и саветује му, да се одсад држи Русије, као најстаријег, најприроднијег, и најпоузданијег савезника. Том приликом понавља „Голос“: „Ми нисмо још саврщено готови, за рат, али нас рат не би сад тако изненадио као год. 1863“

Седнице уставног одбора у Београду.

2. седница 10. декембра 1868. у Београду.

Председавају: гг. Ђорђе Ценић и Радивоје Милојковић, министри.

(Продужење.)

Господа намесници књажеског достојанства рекоше у својој беседи при отварању овога одбора, да идемо да зидамо српску кућу. Па да ли ћемо је озидати, ако у садањој својој кући оставимо стање без ограда противу завера и преврата? Хоћемо ли дакле оставити, да нам владаоци једнако падају, а скоро исте личности, које се око њих налазише и државним пословима управљаше, не додирнуте остају? Ми, који смо данас, искрено желимо, и за срећу земље, да се ми мењамо, а владаоци да нам остају. (Тако, тако, живио, — са више страна).

У овом реду мисли долазим на онај обште познати израз: треба најпре да направимо кућу, па после да је из нутра наместимо и дотеруј емо.

Ми, господо, нисмо без куће, ми је имамо, и ако је мала, у којој ми инокосни живимо, а од нас оделито наша браћа и други од наше фамилије; и ако је та кућа од слабије грађе. Ми имамо сад да живимо у овој кући каква је да је, па по томе морамо је удесити, да се у њој и може живити. Она мора имати прозора, да нам уђе ваздух и светлост, те да се не угушимо, и да кроз прозор можемо и ми у свет погледати. Она мора имати нешто намештено унутра, те да се можемо у њој одморити. (Тако је.) А кад буде могуће да се она распространи, утврди и полепша, шта ће нам сметати то што сада поправљамо? (Тако је, тако је.)

Споменути су силом и неки народи код којих постоји уставна влада, па су узимати примери, којима ми немамо шта завидети. Ми не мислимо, да је уставна влада узрок што нису свуда повољна следства утврђене законитости и јавног мира, јер има код других народа далеко више уставности, па су ту други противни појави. Што је дакле код тих народа врло покретан, и не довољно обезбеђен јавни живот, мора бити узрока у нарави и крви тих народа, или у другим нарочитим околностима. Но може се рећи, да је нешто чему узрок, кад то нешто и код других постои, па нема тих следства. Што се тиче нарави нашег народа, ми се без икакве претеране хвале можемо у односу на мир и поредак осећати задовољнима. И у најтежим кризама, у којима се изискује сва памет зрелога човека и сва воља навикнутога на ред, народ српски показао се свагда пријатељ реда и законитости. И најновији летошњи ужасни догагађај даје нам најјачи доказ за то, и улива уверење, да ће Србија, у пркос свима потресима, опет срећно постићи своју народну циљ. (Тако је, живио!)

Овако судећи о одношају спољних политичних околности према предузетом нашем раду, ми мислимо да ће Србија са народним установама бити јача у садашњости и спремнија за будућност. Са овим објашњењем ми нећемо да претичемо да се изразимо, да ли је влада за или против реформа. Она је предложила овом одбору то питање а своје мишлење она ће својим доцнијим делом изрећи. Са овим објашњењем она само хоће да свакоме даде успокојење, да је она и озбиљно и свестрано испитивала и оценила све околности. (Са више страна зачу се продужено: (Тако је, живио!)

Милија Радовановић кмет из Селевца. Синоћ не добих времена да говорим, па за то сада устадох. И време је и потреба реформама. Нама ће сабља и мач, бити слога и љубав. (Врло добро, врло добро).

Г. министар Радивоје чита питање, које овако гласи:

Како би требало уредити законодавну власт. Сад је као што је познато, законодавна власт у кнеза и савета, и само у неким питањима саслушава се и народна скупштина, и то по §-у 3 закона о скупштини од 1861. год. (XIV, 137) у питањима; о уступлењу или промени каквог дела српских области, о повећању или промени системе пореза, — и о мењању устава.

Ако се налази, да у свима питањима о законима треба да са кнезом учествује и народно представништво, т. ј. треба ли да буде само скупштина и кнез, или да буду скупштина и савет народно представништво.

Чедомиљ Мијатовић, начелник министарства финансије. Пре свега благодари председнику што је онако отворено исказао мисли владе. Само онај устав може нас водити срећи, који заступа начела демократска; то хоће дух нашег народа, то хоће наша нарав народна, Начин владе, где народ господари, наравна да је скопчан са опасностима. Но с тога не треба да се тргнемо натраг.

Испитати ваља те опасности, па су оне уклоњене. Пре свега опасност је демократске монархије у томе што већина народа влада, и ова се лако даје навести на зло појединима људма, против својих интереса. Ово бива и код других народа, који су тако рећи одрасли у уставном животу, а то ли не ће бити код нас. Даље је опасност што народ често од другога наведен хоће лако да промени законе. То су главне опасности, а остале истичу од ових. Ове се опасности дају савладати, и то на начин прост. Кад би маса уопште била просвећена, не би се поводила, али маса нигде не може толико просвећена бити да се заводењу од других одупре. Дајте пак народу довољно просвете, па ће се моћи више да одупре. Други је лек у јавности рада, т. ј. пре свега у слободи штампе, састанка, говора. Треће нужно средство јесте нека установа, која ће по свом склопу сачувати нас од оних опасности. И сама северна Америка има два дома, сенат и скупштину, јер у томе налазе гарантију, да се закони не ће брзо мењати. Тако је готово и у целој Јевропи, изузевши можда само две државе. Ово доводи говорника на то, да треба да имамо два дома с кнезом на челу.

И Енглези доказују врло просто, да код њих побуна нема, с тога: што имају горњи дом, доњи дом и краља. (Тако је)!

Ранко Алимпић, вели, да је г. Мијатовић врло добро разложио узроке: за што нам требају два дома. Што се њега тиче он налази, да се у законодавном телу огледа воља народа; даље снага моралпа, која је кадра да оцени вољу народа и да је доведе у сагласност са околностима, Прво т. ј. народна воља најбоље се огледа у народној скупштини. А морална снага не можемо узети, да стоји само у личности кнеза. Морамо дакле имати тело од најинтелигентнијих и најкарактернијих људи; то би био, да речем, савет, како се сада зове та установа. Саветнике да наименује владалац а кнез да буде трећи фактор у законодавству.

Љубомир Каљевић уредник „Србије“. Одбор је синоћ говорио о потреби да се Србији даде устав, а то значи, да од Србије ваља начинити потпуно уставну, т. ј. правну државу. Ово може бити, ако народ има удела у законодавству. Питање о једном или два дома врло је тугаљиво; а та тугаљивост избећиће се кад се зна ко ће бирати представнике у тим домовима. Представништво народно управ је његова морална снага. У горњем дому питање је хоће ли доћи интелигенција, која ће бити умеравајући елеменат, а имати и самовласт народа. Држим да ће умеравајући елеменат имати ако влада трећину чланова савета са поставља, а две трећине да бира народ.

Сава Сретеновић I. секретар у министарству просвете. Досадашњи начин законодавне воље није потпун, јер у њему није била изражена воља народна, као што нам је показао досадањи савет. Закон треба пре свега да се поднесе скупштини, која ће у главном бити као и садања; други степен треба да буде „избор“ и то у броју једне трећине од скупштине; једну трећину избора да поставља владалац, а две трећине скупштина, и то из своје средине а и из народа ван скупштине. И скупштина и избор да се држе сваке године и у једно време. Трећи степен за законе да буде владалац. Осим тога за контролу вршена закона да постоји „државно веће,“ које ће још и ово радити: „да спрема законске и админ. пројекте, да расправља мање тужбе против министарских решења итд., као и у беседи господе наместника. Већњика да буде трећина од збора; њих бира збор на 9 година; сваке три године да се мења трећина по годинама старости.

Панта Срећковић. Ја се нарочито бојим „преке власти.“ За то дати законодавну власт једном ма коме, било би врло опасно, јер то би била прека власт. Представништво народно само као законодавна власт такође би била прека власт. Но нетреба са друге стране имати многе степенице у законодавству. Ми преке судове имамо само у изванредним приликама, а у редовним свагда имамо три степена. Тако и у законодавству треба да имамо два степена Прво долази владалац, друго предлажем народно представништво од свуда, како народ хоће; треће нек буде горњи дом; о његовом уређењу говорићу доцније, кад дође питање За сада велим, да ту треба да буде заступљен и владалац и народ и интелигенција.

Никола Поповић протојереј. Пита шта би било кад други дом не би примио закључак скупштине. Нек ми одговори Сретеновић, као и на то, ако владалац не прими предлог једног или другог дома.

Председник му вели, да о томе није питање, већ ће доћи доцније.

Ђорђе Павловић пита хоћемо ли сад говорити само о постојању два или једног тела, или о њиховом саставу.

Председник вели, да ће то бити особено.

Ђорђе Павловић: доказујем да данашње законодавство није веран израз народа, самом досадањом практиком. У главном из разлога Мијатовићевих, због могућег застранења од народа треба имати два дома. Други дом биће умеравајући дом.

Јован Бошковић. Он је за два дома. Сав народ да се представи у законодавном збору разумевајући ту и кнеза. У народном представништву треба да су заступљени интереси свију сталежа: радине и интелигентне снаге, а нарочито ваља да има познаваоца закона, правника. Ми имамо толике зборнике, па ко хоће да буде у законодавном телу, ваља то да зна.

(Продужиће се.)

БЕСЕДА,

г. Александра Мочољија у питању народности на саборској седници од 13. новембра 1868. год.

Нигди, ни у једном уставу неналазимо наредбе о том, да политични округи, обштине ил поједини грађани, с тога, што су пунолетни, могу гласати о појединим основним правама, и потом да могу случајном већином решавати судбину поједини основни права. Колко би така наредба нешто особито и нека редкост у читавом уставном животу европском била: ипак би била само логичан изводак из оног гледишта, ког се централни одбор барем према народносним основним правама држао.

Централни одбор учинијо је, да је најважније право народности — право језика, зависно од закључка обштинска ил комитатске, или од слободне воље црквени корпорација и власти. Такав закључак ил ће одговарати интересу народа, који је у обштинској ил жупанској скупштини заступљен, и онда је готово излишан, ил ће бити противан интересима народним, и онда са правна гледишта неважи ништа, јер место право да оствари, он га још уништава.

Одбор за народности вели у свом извешћу, да оће, да народне претензије закон чува, а овамо тако ради, да се све те претензије уништити морају. Ил зар одбор недолази сам са собом у протусловље, кад сједне стране оће народне претензије да чува, а с друге страве, предлаже таке законе, који унапред препречују немаџарским језицима у многом поље њиова развитка? као н. пр. при суду, при академијама, и законодавству.

Ја незнам како ће то моћи централни одбор са индивуалном слободом изравнати; јер кад се једанпут изрече индивидуална слобода, онда ће ми свако допустити, да се ниједан језик неможе ни са поља правна ни из академија, напоследку ни из законодавства искључити.

Но централни одбор необара само равноправност народности, него вређа и политичну равноправност тим, што једном делу грађанства уступа безусловно највише грађанско право, судоништво у законодавству, а другом и то већем делу, само под условом, ако је граматику штудирао.

Сасвим је дакле јасно, да текст централна одбора неодговара ни првом услову за решење тога питања; а напротив наш предлог, појимајући сасвим јасно створ идеје народности и признавајући безусловност права народностни, заузима оно станиште, на ком се само ово питање као што треба решити може. —

Међутим рецимо и то, да је све оно, што идеји народности рекох, погрешно и без основа, и да се потом ни примити неможе; рецимо и то, да сам ја сасвим погрешно сватијо претензије народносне, и да се при овом сасвим на друго гледиште ставити мора: то ипак о једном нема сумње, а то је: да претензије народносне, какве му драго оне биле, таке су исте код једног народа, као и код другог, и баш зато, што су једна створа, треба им така законска заштита, која је за све народности једнака створа.

Али о тем нема код централног одбора ни спомена. Централни одбор узвишава један језик изнад закона, и заштићује га не само безусловно него управо императивно (заповедајући) и то са повредом, са уништењем принципа равноправности; јер другим језицима даје несамо под условом заштиту. Као што се из његова извешћа види, одбор то на просто због питог чини, што једна држава неможе обстати без централна званична и посредујућа језика. То се истина неда пореći, високи доме; ал би се повреда равноправности само онда дала оправдати, кад по начелу равноправности неби могло бити така централна посредујућа језика.

Но наш предлог баш, по начелу подпуне равноправности, изваћа да је нуждан један средиштни језик. Међу ова два предлога велика је дакле разлика, јер по централном предлогу оснива се средиштни језик на самовољи, а по нашем на самом праву. Наш предлог у четвртом §. свом сасвим јасно говори, да језик релативне већине народа у земљи треба да буде званичан и посредујући језик у средишту државном. По овом дакле не само да може бити централна језика него га управо мора бити.

Ја сам рекао, да ми несмемо обићи начело равноправности; равноправност неможе бити у протусловљу са основном идејом државном; но кад она није у протусловљу, онда ја немогу мислити, да може бити ичега, што би овлашћивало законодавство да сме равноправност уништити. Да пак равноправност са основном идејом државном неможе у протусловљу бити, то је без сваке сумње. Ко би то могао порицати, тај би морао порицати и науку историје за више од две хиљаде година, тај неби признавао, најскупље добити душевна напредка људска, тај дела неби признавао. Нећу се позивати на федеративан савез Швајцарске, него на поједине кантоне са измешаним народом. Ту је равноправност призната не само по начелу — на папиру, него и у делу. Но ко и то неби увиђо, тај би државу у својим основним елементима уздрмао, тај би јој одрицао право на морално биће.

Само се по себи разуме, да и код народа као и код поједини, она прва рола — супремација припада, који је способнији и даровитији. Таке природне супремације сме и по нашем предлогу бити. Ра т ку супремације неће се нико тужити, тако ће супремацију, драге воље, свако признати. Али признати супремацију, која неизвире из природна фактична одношаја него из клаузула законска — то је немогуће. Така супремација може се по мом мишљењу само на два основа помислити, на основу више порекле с којим и виша права иду, или на сили.

Ко се позива на први основ, тај треба да докаже, да је од виша порекла, па ако му је то могуће, је ћу му се онда поклонати.

На други основ може се сваки ослањати, који је силан. Али ви доме! као што с једне стране кукавичлук вепоклонити се праву него сили.

У том погледу господо моја! изискује централни одбор, нећу рећи с намером, али тако изгледа по предлогу, од немађарски народности оно, што је сасвим немегуће учинити. Ја сам увеаен да високи дом, неће то тражити, јер тако исто зна, као и ја, да народи као и личности имају виша и светија интереса и од сама живота, а то је част и поштење. Чувати ово, и попустити захтеву одборском, то је опет права морална немогућност.

Ето сад смо увидили, да предлог централна одбора неодговара ни другом услову за решење питања народности, неодговара ни услову равноправности.

(Продужиће се.)

Етнографски одношаји на балканском полуотоку.

У данашње доба, ди је решење источна питања тако рећи на вратима, добро ће бити да се има пред очима какав етнографичан преглед полуотока балканска.

Преглед овај неможе бити сасвим точан, јер нема никакве точне карте европске турске. Но ипак ћемо по „извештајима ц. кр. географична друштва у Бечу“ која су 1861 године изашла, по којима је „Кореспонденција прашка“ преглед етнографски на полуотоку балканском донела, ако не подпуне а оно опет за невољу добар преглед имати.

По тим извештајима има:

Бугара	4,500.000
(Сами Бугари веле да их има	7,000.000)
Срба	1,660.000
(Овај број треба да је повишен.)	
Бошњака, Херцеговаца, Крањаца	1,550.000
(И ових је мало узето.)	
Других Славена	250.000
Хрвата (по Фикеру)	100.000
Романа и Цинцара	4,400.000
Шкиптара и Албанезаца . . .	1,300.000
Османлија	1,055.000
Грка	1,050.000
Јермена	400.000
Чивута	200.000
Цигана	500.000
Татара	40.000
Немаца	10.000
Мађара	50.000 (???)
Арапа	2.000
Черкеза	30.000
Грчка може да дигне ред. војске	20.000
кад би се кука и мотика дигла до	80.000
осим тога Тесалија и Тракија може да даде	30—40.000

Осим грчке флоте, склопили би и отоци у Архипелагу једну флотилу. Грци из мале Азије припомогли би новцем а то би учиниле и грчке колоније у Русији, а богате грчке колоније трговачке у Лондону Тријесту и другим већим варошима европским већ су помоћ у новцу обећале.

Турска војска овако стоји:

Свега, које низама, које редифа највише до 248,000. Осим тога треба раја босанска да да 30.000, Албанска 10,000. кнежевина Србија 20.000. Влашка 7.000. Но колко се у ову војску сме Турска поуздати то свако зна. Тунис и Триполис треба да даду 10,000 а Египат 20,000 и на ову се војску може Турска поуздати:

Свега дакле турске војске излази 148.000 низама, 100,000 редифа, 30,000 помоћне војске, 80,000 нередовне, 358.000 војника била би дакле укупна војска Турска.

Но како би се морала војска расположити само у рату против једне Грчке: У Азији мора бити један кор од 60.000 који ће мотрити на Русију, други од 40000, који има на савезника руска на Персију да пази. Један кор од 60,000 мора бити на граници Романској, да отуд на Русију и Романску пази. 50,000 треба по градови да се разреди. 20,000 треба да чувају Карс и Босфор. Дакле активне војске може бити само до 128,008. „Кад би дакле и предпоставили, вели „Кореспонденција“ да Грци изван данашње краљевине Грчке, непокрену се, да Романска не ступи на бојно поље да Србија и даље спава, Босна и Херцеговина и даље, да се упражњава у хришћанској трпељивости, Бугари да се немакну, Црна Гора да турчинку главу руби и т. д. ипак би се сама Грчка могла са Турском држати и лако и надвладати је.“

ДОПИСИ.

С **бугарске границе** 18. дек. 1868. Што се у овој бједној робкињи Бугарској и њезиним посестримама Босни, Ерцеговини и Македонији угњетени народи неосвјешћују, и чаме у кобном мрачилу, многи криве несретне народе, и говоре да нису слободе достојни, те им се љепше допада робовати, него слободу уживати.

Сви они који тако суде, грдно грешe, нити познају народе у несретним покраинама, нити пођаду несретне околности и тужно стање несретне сиротиње раје. У свима овим покраинама живи чисто србско-бугарски народ, ког је притисла сила дивљачка, оплела га у робске ланце, те му се кретати неда.

Дан за даном, година за годином, пролеће за пролећом пролази, и скоро навршиће се пет стотина година од несретне косовске катастрофе, не само сав српски, него дапаче и већа част бугарског народа, прича нам о Косову канда је то јуче било, стрпљиво сноси своју судбину коју му допринесе косовска клетва, негуби наде, сваком је тврђа вјера од камена, чврсто држи да ће се једном бједе избавити, и слободу получити, зато и говори непрестано „да ће Бог на пролеће“ и како му зимно доба наступи, особито бједни Бошњо причне пјевати „весели се земљо Босно славна, која јеси одавно на гласу, ето теби светитеља Ђурђа и т. д.“ — а што му доносе? до данас ништа друго до једине непоколебиме стрпљивости тврда срца и тврде вјере, а глава свагда му је тврда и била.

Пре него вам кажем, зашто се бједњици непросвјештују и чаме у кобном мрачилу, нека ми буде дозвољено, запитати све оне, који тако наопако о несретном народу суде, да на прилику у овим покраинами који други мекушки народи становаше, да се на исте овакова дивљачка сила навалише, да овако пет стотина година тешко робоваше, ђе му је све отето и забрањено било, ђе се ни са своим именом звати несмједоше, јербо ји душмани одма са именом стока рајо, робови прекрстише, данас му се ни трага знало неби, не само што неби у стању бијо, ово све препатити, а камоли народности и отачеству вјеран остати. Само српско-славенски народ бјаше у стању све препатити, тога домољубца ни један други народ на свјету нема, он жив се са свога огњишта некреће. Кад му већ додија брука он бјега у планине, те се вере уз камене стјене, нетражи Америке и Азије, јербо му је светиња и Бог, отачество и његова народност.

Ето нека се дакле увјере сви они који о несретноме народу наопако суде, и за никакав га народ држе, да грдно греше, и о ствари непоњају.

Истина је, без рада неда се ништа стећи, а ништа стеченог ни обдржати, ма узето овако или онако, за сваки рад, а особито онај ђе се ради о срећи и будућности отачества и народности, ту треба одважности, постојаности, братства, пожертвовања, а понајвише способно и згодно време, а свако лакоумно и незрело подузеће, упропаштава и уништава земље и народе.

На досадања подузећа и покрете ови народа ми ћемо се још повратити, а прво тога да вам кажемо, зашто се ови народи неосвјешчавају и чаме у кобном мрачилу. Четири превелика греха натоварена су му на плећи. Прво: „фратри и калуђери са књигом, Турци и други душмани са силом“ доведоше несретнике у робство. Католички фратри никли у овим красним земљама, а нагрђеним дивљаштвом азиатичким, синови у ланцима трунујући робова, одгојени код народа изображена и слободна повратив се у своје несретне постојбине, сву просвету улажу у лаштине саможивља и блазнећи Турке, подупиру њиова насиља, и гњече још већма несретну сиротињу рају. Овде нам ваља и праведну бити и казати морамо, да сви фратри баш такови нијесу, има и међу њима по који Јукићу и списатељу осветнику равни, али је мало „те ни једна ласта неправи пролећа“.

Православни свештеници и калуђери са малом изнимном, глупи и прости људи, нема сам појатија о отачеству и народности, а како да научи другога, зато је сваки грдни себичњак, те ђе своју корист налази, служи и проти свога народа, са изображености народа корача и родољубије, ђе нема просвете, изображености и слободе, ту нема ни патриотизма.

Најгрдни од свију споменути фратора калуђера и свештеника су фанариотске владике, понајвише чада цариградска, што сједе као везири, уз везире наваљују сваке године на милионе закупљене сиротиње уз владин свој харач, и потежу се из своје дворова само онда кад му је примити 50—100 дуката за посвећење каквог убогог храма божјег. Служе само грдним зулумџијама, и редкост је да који и помисли на свој народ.

Друго осим велике незнаности и ове несретнике тамани. „Крете се“ те немају никакове равноправности грађанске, нити ће је постићи, док се над овим осужњеним лактом Европе кобни полумјесец виђе.

Треће: „Славјани су, и на њиње уломијо зуб сваки, који хоће да им буде господар, или се боји да му с њи светско господство враг однесе.

Четврто: Граниче са славјанима па упире у њи сто очију осим турски, те није слободно ни речице изустити о народности, да неки повластници, консули, или боље рекуђ улаци на несретнике необоре строго назорништво отоманско и што горе. — Ту вам лежи узрок да бједници чаме у кобном мрачилу.

А да вам проговоримо коју о досадањим несмотреним покретима несретни народа, не ћемо да набрајамо којекакове појаве из давн времена, но прозбори ћемо коју из најновије доба. Бошњаци покренуше се трајаво 1858 год. на краини и посавини, од никуда никакове помоћи кроз кратко време морадоше претежној сили турској подлећи, али врени се нони несретне земље падоше на бојишту, до падоше робства ђе по неки и данашњег дан стењу и трпе муке превелике, а неким у мрачној тавници и смркло, васпа, те се никад више не пробуди, а највећа част разбјегла се по странствовању, истина дошли су међу сродну браћу, ђе су на највећу жалост преврени, несретници уздајући се да ће се опет на своје огњиште повратити моћи, непопримише се никакова рада, јербо им се непрестано лагаше, и одвлачише од данас до сутра да ће се моћи са оружаном руком у своје отачество повратити, а данас бројимо већ десет година, најпоштенији људи неимајући подпоре никакове, упуштише се понајвише у рђаве занате, и данас би се велики број гробова набројати могао, ђе несретници ради злочина падоше.

Мала част има ји још који живу у највећој оскудици, чекајући згодну прилику, да се опет поврате у свој несретни завичај.

Ерцеговина покрену 1861. крвавише се више него пуну годину дана, храбра Црна Гора одма притече браћи у помоћ, али од друге браће било из који му драго политички узрока бјеше остављени, те једни и други скоро неподлегоше. Не само Турци него дапаче и други душмани им шкодише, за готове паре немогоше ни фишека барута добити, недадоше душмани, а пријатељи нити смједоше, нити могоше. За све је довољан доказ интервенција ђенерала Радића у Суторини, овђе се видело ко је сиротном народу пријатељ, а ко му је душманин већи од Турака. Бог несретнике казнио што ји је са душманом окружио, стари паклени греови им се код куће угњездили. Ми знамо да су се први главари између себе у Ерцеговини завадили, један другом завидио, и отимали се ко ће бити господаром. Зна се да се о томе радило да се убије Лука Вукаловић, а као што су радили онако су и прошли, и данашњег дана ђе по који од тије људи окром свога несретног отачества живи, у својој глупости, и занешености са својим се заслугама поноси, и говори, ја учинио ово, а други: ја опет оно, а кад се узме што су учинили, да сваки право пресуди, морао би признати да није ни оно нашто га дужност и отачество опомиње. Сваки је радио за се, а за обште мало који. Тако се сврши и ерцеговачки покрет.

Бугарска и ове године покуша неби ли се хрђе отресла, као што се у напред знало, изпаде јој трајаво. Цвјет земље, најврснији и најведрији синови њезини падоше на бојишту

неки као јунаци, неки од крвничке руке кр-опије Мгад паше, неки стењу у мрачној тав-ници, а ма још неки који су се у Балкану сакрили у камене пећине, чекају пролетног сунца да опет срећу покушају.

А зато сви ови покушаји несретни на-рода так ћораво испадоше? одговор нагодиће сваки врло ласно: зато јербо се ради безумно безтемељно, без слоге и споразумлења. Сваки ради на своју руку, сваки прво него што причме сјећа сеослобођења Србије, рачуна како је Црни Ђоре и Милош као прости и ненаучени људи кезеви постали, а то може бити сваки, један сод другога сакриваше. Поједини Срби сањају о великог Душанова царства, те неће да знадзе Бугаре, говоре: те је Душан са силом си згрно. Бугари опет рачунају о широ-вој нешњој великој држави, која се до Саве презаше. И тако то иде и данашњег дана, скраопако, сваки рачуна своју корист а обштарска пропада.

А дође Бог дао несретником слоге ко-лико вол, те да су заједнички Бошњаци Ер-цеговци Бугару олакнули што би било од туђе, сињегови пријатељи и приврженици неби мугомогли, и већ би одавно свима сун-це слобе ограну ло. — А што се ради да-нас посе толики несрећа и изкуства, и да ли су снесретне воће опаметиле? — јок зала неам да ли су игда на хрђавијем путу биле, дас се тумара као риба без главе, је-дан нашма другог интригира, једни се кла-ћају пром а други опет кривом Богу, једни траже пријатеља, а други душманина, једни граде, други руше, хрђа више покварити може но што стотину ваљани поправити може.

„Ој злого нијете небило."

△ - **У Карловцима.** — 16. декем-бра држа је наша православна обштина скуп-штину ради избора шкупштинара по закључењу саборск од године 1865. Ова је скупштина значајна за Карловчане, а значајна је по томе, што сеоде показало, који ће елеменат имати од сел задмоће над којим, или назадњачки над нарђњачким, или напредњачки над на-задњачки. На ограшју овом показа се елеме-нат назђачки слабомоћан, показа се, да снаге ема, показа се као стар човек, којему су дани избројани, који већ с једном ногом у гробу сфи. Али пре него што речем нешто о самој скупштини, морам споменути, како се неки назђаци боје, што су сад све црквено-школске ствари дате у руке обштинарима, јер веле — да ови још нису дорасли да могу сами управљати. Ја не видим, да је Бог зна шта дато обштинама у руке, јер кад погледамо шта је делоруг скупштинара, видићемо где стоји у устав код сваке точке скоро ово: „са пред-ходнимодобрењем епарх. козисторије."

Идуи сабор имаће много шта на уставу овом д змене, јер устав црквених обштина ваља д је сграђен на најслободнијем темељу будућиј он сачувао веру Христову до данас.

У пр времена силни непријатељи са свију страна с највећом јарошћу изливаше свој гњев н обштине хришћанске. Поједини чла-нови обшгина бише камењем утучени, једни огњем пљивани, други опет разним другим мукама мучени, па како ти чланови обштин-ски ни малаксали?

Шта их одушевљавало за веру Христову? Како д у остали непоколебљиви поред то-лики гоења и свакојаких мучења, што их је само свтска јарост у човеку измислити мо-гла? Одушевљење за веру Христову и пожр-твовањ ну изазвао је устав обштина хриш-ћанских који је на најслободнијем темељу са-грађен. Слободни устав био је најчвршћи стуб који је веру Христову одржао. У оно време било је људи који ни човечанска права уживали неу који су сматрани као и други ско-тови. Хришћанске обштине отвориле су своја врата и пуштале су сваког у своју средину. Преставе себи, кад је ступио у хришћанску обштину човек, који пре као јазичник ни чо-вечанска права уживао неје, како се морао о-сећати? Обштина хришћанска одма га је сма-трала ко равноправна с осталим њезим чла-новима, сматрала га је ома као брата свог, и он је одма већао с осталим члановима о обш-тинск ствари.

Над штином неје било никакве веће вла-сти. Обштина је биле све и сва. Такви човек, који пр и човечанска права уживао неје, кад је ступио у хришћанску обштину и кад је окусио у небеску сласт слободе, осећао се тек од да је човек и да је за нешто више пова а не да робује и да стање под тешким ром силовитих господара. Лепој дакле иде Христовој да су сви људи на земљи браћа и ваља један другог да љуби и по-штује одговарали су у прва времена слободни устави хришћанских обштина, а ово све за-добило је сине, снажне и постојане привр-жене у вр Христовој.

Неје се дакле чудити оној војсци муче-ника, шт с даше свакојаким мукама мучити јер су биопојени највећом слашћу небеском — слобом за коју је сваки обштинар хриш-ћански вле умрети и дати се мучити, него као човек роб бити и лишити се слободе.

Доцније су пак свештеници начинили касту за себе и одвојили се од народа и скоро са свим окрњили права обштинска. А како ми стојимо данас са нашим обштинама? Ја не ћу о овом говорити него ћу навести као одговор овоме речи Лазе Костића, што је на овогодишњој омладинској скупштини врло добро казао: „Нисам ја у мојој цркви, моја је црква у мени."

Оволико онима што се боје да обштине не ће бити кадре саме собом управљати. Сад да пређем на скупштину.

На дан 16. декембра у 9 сахата би скуп-штина заказана у конгреској дворани. До 9 сахата бијаше дворана прилично напуњена. Неје дуго постајало, те се указа прота са свештеницима и са г. Ј. Јовановићем сенатором, те седоше за сто који бејаше намештен на сред дворане. Прота заузе председничко место па поче одма из неке листе прозивати и-мена обштинара позивајући их да гласове своје даду за скупштинаре. На то Јован Живановић поче говорити, да он не види ту одбор, што ће гласове појединих обштинара примати и прегледати, на које му г. Ј. Јовановић сена-тор рече да ту нема право нико говорити него ма сваки своје гласове предати па свр-шен посао. Јован Живановић запита га, које он у скупштини, кад он њему реч одузима, на што би одговорено, да је комесар. Онда му Ј. Живановић рече, да он као комесар има ћутати, а само председник скупштине може му реч дати и одузети. На ово поче Стеван Ристић говорити, да је дошло упутство да при изборима има управљати досадашња цр-квена обштина, која се састоји из свештеника и тутора. На то Ј. Живановић одговори, да је био обичај кад су се столови издавали и друге ствари, које спадају у делокруг црквени да у таком случају поред свештеника суде-ловала и неколицина грађана и дакле да треба и сад у овом случају, да се неколицина гра-ђана изаберу, који ће изборима управљати. Ово би примљено и изабрани буду у тај од-бор: Стеван Ристић, Стеван Лазић и Јован Живановић.

После овог позове прота обштинаре, да дају своје гласове, а Ј. Живановић на то почне говорити, да је нужно пре свега знати, који могу бити бирачи и који не могу, јер г. свештеници са г. Ј. Јовановићем хрђаво сва-тише §. 13., те хтедоше да искључе све оне од избора који нису порцију платили и који неје не знам какве рачуне положио због Јар-коваца, а §. 13. јасно вели: „Бирачи су у обштини сви обштинари мушки, који су пре-шли 24. године живота свога, који опредељене прилоге на подмирење црквено-школских по-треба уредно доприносе и не дугују на то за последњу годину." Из овог се параграфа види, да ту порција и Јарковци немају посла него саме црквено-школски прилози. Зато Ј. Жива-новић предложи да се скупштина одложи бу-дући несу сви бирачи уредно позвати. На о-вај се предлог г. прота расрди те предлагача и још неке бунтовницима назове. Јован Жива-новић се на то свечано огради против таких опадачких речи пред лицем целе скупштине и многи, који се осећаше увређени, оставише дворану. Изласком овим из дворане велика је погрешка учињена, јер тим добише назадњаци мах, те су радили при изборима шта су хтели н. пр. на Косте Станковића листи пописали су се њих седамнаест, да и они дају своје гласове онима истима којима и Коста Станко-вић. Против овога ће се протестовати, јер о-вако не сме се чинити почем §. 16. јасно вели: „Сваки бирач добија од председника ненаписан лист артије, у који уписује бар по-ловину од ових. који се за скупштинаре из-брати имају. — Нико несме већ написани ли-стић са собом од куће донети."

Скупштинари су већ изабрати и половина је напредњачка, макар што је грдна погрешка учињена изласком из дворане. Да се неје и-зашло из дворане поводом оне увреде скуп-штинари би били сви људи од напретка, јер се ома видело у почетку како су назадњаци слаби, ни један неје знао да говори и да своје мишљење брани. Нихов вођ познати није знао ни беле да прослови.

Ово нек нам служи за пример како нам се у будуће ваља владати.

Пре некоји дан прочитана су имена из-браних скупштинара у конгреској дворани и том приликом имао је доброту г. барон Рајачић читаоницу нашу назвати бирцузом. Не треба се чудити г. барону јер он је тог ми-шљења, да само они треба да су чланови чи-таонице, који су рођени на свилени душецима а одрањени медом и шећером. Али ми не ценимо човека по богаштини његовој него по поштењу па ма био рођен на плочи студеној а одрањен скробом овсеним. Таква читаоница која прима сваког у своју средину само ако је поштен па ма не пушио миларес него крајцаруше, наравно да је пред лицем г. барона бирцуз!

γ. **У Руми** на туцин дан. Ради умне со-лидарности и усљед овог по нас Србе кобног доба јавићу вам новости, које се овде код нас збише, и које засецају у обшти народни живот. Пре сам вас у последњем допису из-вестио, да је Парчетић дошао овамо, да про-чита нове законе. Сада поправљам оно извешће тиме, што вам јављам, да је поджупан имао важнију мисију да врши, а рескрипте царске прочитао је судац, кад је био избор обштине, при ком су се Срби мимогредно спомињем па-сивно владали. Поджупан је амо дошао, да уђе у траг завери против живота кнеза по-којног; јер је неки Румљанин, као што све-дочи један калфа из Новог Сада, приповедао у војки после убиства, да је он на „венцу" у врушкој пасао коње и тамо, слушао неку господу, која су пила у здравље Карађорђе-вићу и у покој кнезу Мијајлу; то је све било пред убиство кнежево. Но поред све ревности поджупанове немогоше, да уђу у траг Рум-љанину, који је тако што говорио. Не, ово већ прелази границе учтивости, што чини угарско-аустријска влада, и по нашем смернмо мњењу чини нам се то као титрање са части народа српског и скрнављење спомена покој-ног кнеза. Време је, да влада у Београду у-чини кораке, који ће предупредити таково злоупотребљење, и неће дати, да се из једне несреће вуче друга као интерес трећему.

Још једну лепу новост одавде. Овдашњи судац Бранко Јовановић удесио је ствар, да изгледа, као да обштина румска жели, да се чини „благодареније" усљед погодбе, коју је учинио тако звани сабор у Загребу са пешта-нским сабором. И збиља одржан је јуче „Te deum" у римској цркви. Стрелци, који су намештини били пред римском црквом, после свршеног чина преместише се пред срп-ску цркву да пуцају, Кад се известише, да овде неће бити ништа, отидоше осрамо-ћени. Кнез је заборавио, да им јави он ту за њи не баш пријатну новост: јер свакојако уклоњена је прилика аустријској војсци, да неправи параду. — Бадава је то замази-вање ваше, славна господо, Еврора зна, а што је главно, зна наш народ каква је то погодба била; па неиштите, да за њу „бла-годаримо Богу," јер нам тиме вређате наше религиозно чуство. А г. Бр. Јовановић и опет се показао као вешт — интрингант, ал' који је уједно и проигран.

— . У **Вукопару** 20. Декембра. У на-шем крају има доста светковина и новости, само што светковине немају никакве важности а новости нису увек истините и извесне. Тако је овде у Новом Вуковару била слава због из-вршене уније, у којој нико од народа ни једне ни друге цркве учествовао није; затим је опет тако нешто било и у Старом Вуковару, што је више на лакрдију, него славу опомињало. Неизвесне су новости, што се говори, да ће Кушевић премештен бити у ново министарство. За жупаниску столицу има већ више канди-дата; во первих спомињу, једног од Пејаче-вића, други кажу Елца, трећи Куна, шта више из тога кола благонадежних великих жупана сремских, представљају једни да ће најпре угледати патријарха Маширевића, да заузме столицу. Нек се отимају, па ко пре.

Но на жалост известан је глас, да је пре-минуо овде Милан Маринковић, бивши председник судбеног стола, у најлепшем добу, у 37 г. живота. Покојник је са своје пра-вичности, поштења и искрености, свуда гдегод је био, а особито овде у Вуковару био по-штован, што се показало и у многобројном спроводу приликом погреба његовог, који је био јуче после подне. Жалост је, да је тако рано нестао у овом добу народних борба, где је покојник пуно поуздан и одважан био. Вечна му памет и лака земља.

θ **Вел. Бечкерек** 22. декембра 1868. О лагаријама и којекаквим измишљотинама, које се у дописима преко познатог подкупље-ног новосадског листа међу безазленим наро-дом нашим растурују, сав је читајући свет наш тако тврдо уверен, да би сиротим раде-ницима његовим много времена требало да све саме еванђелске истине златоустовим речима приповедају, те да би им се штогод повере-вати могло.

Кад у оваком кредиту тај лист стоји, онда је и сасвим логично, да се и обзирати не би требало на оно, што он кукаван по закупље-ној својој савести по свету телали и бенета, али почем је и у 123, број своме и одавде опет једну пресну лаж донео, којом се на то смерало, да врстном једном овдашњем родо-љубу задобивено уважење побије, а другог неког — о коме сва варош зна, да против-ничким духом дише и да су му све српске тежње голе сањарије, силом као редко поја-вљење у колу српски родољуба обележи, зато истини за љубав за нужно држим, наготу те у свет пуштене лажи открити.

Ствар коју овде на чисто извести намера-вам, тиче се тога, које од овдашњи грађана ону срећну мисао покренуо да наша црквена обштина кућу Сатмаркину купи.

Дописник овдашња вели, да је то учинио председник црквене обштине г. Мита Савић, а ја отворено кажем да није истина, него је тај мисао баш г. Ђока Димитријевић — као што је нашој „Застави" већ достављено-покре-нуо. Ко изближе г. Миту Савића познаје тај ће знати, да то чедо из ограниченог ума њега-вог никако искочити није могло, а осим тога и то је познато да онај који под тере-том и муком несташног Амора стење, да се онога мисли са другим нечим, а не са уна-пређавањем обштих ствари боре.

Ево дакле како је та ствар текла.

Г. Ђока Димитријевић дознавши да ће се поменута кућа продавати, саопшти мјење своје једном члану црквене обштине и умоли га, да овај то Мити Савићу као председнику с тим додатком каже, да поради световања о умишљеном купу скупштину сазове. Мита Савић усвоји и сам овај предлог и сазове 11. ову скупштину. Када се обштинари окупише, он им у кратко наговести зашто и је сазвао: трајућем јошт његовом говору неки су се об-штинари знајући како с црквеном обштинском касом стоји почели смејати. Кад говор свој сврши позове г. Ђорђа Димитријевића да он опширније разложи како он мислии на који би на-чин обштина Сатмарову кућу купити могла. Кад Ђока Димитријевић узме реч и стане потање разлагати како се тај куп произвести може онда се и они који мало пре то исмејаваше и за немогућно држаше постиде, и сви једно-гласно видећи да се по учињеном разлогу речена кућа купити може, усвоје његов пред-лог и закључе по саслушаном разлогу посту-пати као што и учине. —

Да ствар није овако као што је речено текла онда тај привидни овдашњи дописник неби чекао да месец дана прође па да тек после толиког времена сушту истину у пресну лаж претвара, него би одма прави течај на ви-дик изнео, Запитаће когод па шта је дописника на то побудило?

Ево одговора. Пре свега морам дописник онај није овде у Бечкереку ко је испод чекича једног сараденика листа изишао и то баш онда кад је у Карловце ради зајма ишао, њему право, што се у „Застави" јавило д тај као у неку заслугу г. Ђоки Димитријевићу уписује, па да неби председник црквене об-штине, као нека нула изгледао обрати се на познату уводу Бечкеречку у Новом Саду и по свој прилици пруживши му коју мангуру, замоли га да он онај допис у „Застави" побије и њега као проналаћача сретне оне мисли на видик изнесе, увода с наградом јошт скоп-чану понуду једва дочека и тако необзирући се ни на чије поштење ни на добар у народу стечени глас, ни крива ни дужна г. Ђоку Ди-матријевића на сву меру изгрди. Сва је за-слуга дакле М. С. што је скупштину сазвао, и што се кућа купила, то се само Д. Ђ. при-писати мора.

Ако се дописнику ово речи истините не-свиде позивам га да с именем на среду изиђе, да га видим од које је багре.

Овом приликом имам јоште и то радосну вест јавити, да овдашња читаонца у данашњој седници својој већином гласова закључила да од године масквилантски лист новосадски „упљувак" недржи.

Х-? Из **Дубице**, 12. дек. — Редки су гласови, које чује читајући свет из наше јадне крајине, а још много рећи су гласови, који би кадри били обрадовати српско срце, које се навикло да слуша само јаде и невоље браће своје. Али није се ни чудити што је тако Та ми смо суседи јадне браће Бошњака, па с њима заједно дишемо исти кужни загушљиви ваздух, који не да шале да се распламти и оствари и која племенитија тежња, која би могла корисна плода донети. Али од како поче омладина српска „на основу истине а помоћу науке", да крчи пут који ће водити српство лепшој сјајнијој будућности; од тога доба се почесмо и ми крајишници из дремежа будити и у коло омладинско хватати. Ми додуше немамо толико научених људи (а и одакле да их имамо?) колико срећнија браћа у Србији, Бачкој и т. д., ми немамо толико снаге па за то и неможемо видљиво напред корачати а и ни богату се плоду надати; ал имамо ипак људи којима права српска крв у жилама тече, имамо и ми људи који дишу духом омладинским. — У Дубици основа се „ратарско господар-ско друштво", кога ће задаћа бити, да морално и материјално стање већ и онако доста за-немареног народа нашег унапреди. До сада држана су два састанка и за председника и-забран је честити наш поп Глиша Јањатовић. Чланова уписало се до сада 40, а друштво одпочеће свој рад чим се штатути потврде. Ми се томе врло радујемо томе лепом и ко-рисном подузећу, а с тим још више што ви-димо у колу дружине и честитог нашег по-Глишу, који за ово кратко доба од како је међу нама, делом показа, да му заиста на-предак српства на срцу лежи, заузимајући се брижљиво за школске и обштинске ствари; стога стече лепа имена у нас. Исти попо по-бринуо се нашој српској народној школи за

књижницу, увјеривши се да ће већи део ученика чим из школе иступи, да баци за пећ немили часловац и псалтир па готово све и заборави што је у школи научио. Томе би се само доскочити могло кад би се ученику у школи љепа књига српска омилила. С тога писао је он „Матици Српској“ молећи, да по могућности потпомогне књижницу којом лепом књигом. Ми се надамо, да неће „Матица“ одбити искрену молбу ваљаног попе нашег. — Добро би било кад би се млоги наш свештеник на нашег старог попу угледао, па да више радом посведочи да је пријатељ народу него голом речи; па ма и не имао црвен појас.

СЛАВЕНСКЕ ЗЕМЉЕ.

СРБИЈА. (Свршетак). „На овим основима уређене ове две установе скупштина и државни савет, образовале би заједно законодатно тело, које би обухватало разноврсне силе народне и било израз воље и свести његове.

„Има људи, који мисле, да свуда, где законодатну власт два тела успоред врше, ова система истиче из старих феудалних предања; но ако се узме у обзир, да има земаља, које у својој прошлости не показују феудалнога стања, па опет у њима има поред скупштине још по један чинилац, звао се тај сенат, савет, или како му драго (као што је н. пр. случај у сједињеним државама северне Америке), онда се наведено мишљење неће показати као основано; на против, зна се, да се само за бурних и усколебаних времена тражило, да се сва сила покрета усредсреди у самој скупштини па отуда да се ова излије свом својом жестином, а чим су се у духове повраћала тишије расположење, тражио се и други чинилац, да обустави наглост и подигне ограде против једностраности.

Само скупштином врше се послови лакше и простије; но од законодатног тела не иште се брзо, већ се иште зрело, па ма и спорије решавање ствари, јер ови се у толико успешније расправљају, у колико се хладније и свестраније испитују.

Нарочито у нас, народа јужних, вреле крви а жива уображења, свагда је стрепити од опасности, која долази од наглости; па је мудро састарати се за међе, у којима би се у тренутцима раздражености уздржао, тако не може бити понижења ни за кога, кад такву бригу цео народ о себи води.

Северни Американци су један од најнапреднијих народа, па се и у њих догађало, да по неколико људи, у своме личном интересу или у заносу страсти, целу скупштину за собом повуку и заведу је у пута хладнокрвне разумности.

Не може бити никакво увреде за наш народни понос, ако исповедимо, да се и нама треба бојати подобних неприлика.

Примећено је с правом, да владалац може лакше да буде увучен у борбу партаја, кад је законодатно тело ограничено на једног само чиниоца, јер између њега и тога тела нема никаквог умеравајућег посредника. Ову лекцију историје не треба нарочито да губимо из вида ми Срби, који смо имали већ тако горког искуства са судбином својих владаоца. Неће ништа излишно бити, што год могнемо учинити, да их од својих међусобних препирки сахранимо. Нека они свагда остану над нама и нашим трвењем тако, да до њих никакав удар не може допрети.

Имамо ми и других, сасвим домаћих својих, обзира, који нам препоручују, да озбиљно испитамо, да ли смемо сву законодатну власт усредсредити у једном само телу. Такав је један и тај, што у нас сеоско становништво мало показује наклоности, да за своје скупштинске представнике бира људе, који не припадају његовом реду, и како је ова врста народа нашег најмногобројнија, тако је она у скупштини народној протежућа стихија. Узме ли се у призрење да законодатно тело има да обухвата сав народ, све његове редове, онда нам оно, при таквим околностима, не би било најверније огледало свеколиких сила народних; докле би, напротив, установе, и скупштинска и саветска, доведене у сагласност, која је напред означена, обгрлиле све животне силе народа, те образовале прави облик његов. Скупштини остало би обезбеђено начело изборности на најширем темељу, а наименовањем владалачким уводиле би се у живот стихије које би законодатно тело попуњавале разноликим силама. Поврх свега, стални чланови саветски, упознати будући са пословима, који долазе пред законодатно тело, доносили би у саветовања његова не мали добитак специјалних знања.

Ако се можда исход нашега покушаја искуством не би показао као сасвим повољан, не би нам никад тешко било, да се вратимо на саму скупштину, докле би, напротив, прелазак од ове к оној другој истина већма сложеној али за нас можда удеснијој системи свагда тежи био. У политици унутрашњој нема опасније игре но кад се оно усваја, што се не може одржати; кад се оно данас натраг узима, што се јуче дало. Кад једном утврдимо темељ, на коме ћемо своје установе развијати, каква може бити опасност, ако из обзира на смотреност, не узмемо све од једном? Напротив невгоде би заиста биле велике, ако би узели правац, у коме би принуђени били, да данас оно рушимо, што смо јуче сами подигли.

Господо, Намесништво књажеског достојанства обраћа вашу пажњу на ове важне разлоге. Испитајте их са свију погледа. Ако би се решили да задржимо, поред скупштине, и савет државни, извесно је, да не би ништа из туђине пренели, пошто су ове две установе с нама заједно поникле, с нама успоред расле, па и сада, давши им нов вид према новим потребама, ми би пустили, да се ово домаће рашће земље наше и даље природно развија.

То би био органички развитак наших народних установа. Скупштина би добила већа права и веће значење; савет би се попео на светлију висину, попуњавајући се и оснажавајући новим силама, а ослободивши се оних недостатака, са којих не могаше свагда налазити обштег одобравања.

Најпосле, круна свима овим установама нека и даље буде наша прастара установа, „велика народна скупштина.“ која би суверенски решавала, она животна питања земаљска, која јој и садашњи закон намењује, а на име питања односна на избор књаза, кад би се престо упразнио а у владајућој династији а не би било законог наследника, затим уређење наследства у племену новог књаза и избор намесништва књажеског достојанства. Тиме би „велика народна скупштина“ остала и даље да буде оно, што је вазда била, т. ј. последња апелација на глас народа у најподпунијем смислу.

Овако поступајући, у место да лутамо по туђини, кад би нам год затребало, да учинимо један корак напред у овоме политичном развитку, ми би вазда остајали на своме земљишту, трајашно обезбедивши себи начело домаћег дужавног живота.

Уз уставне установе иду као природни помагачи одговорност министарска и законом уређена печатња.

Што се наука за ове две установе давно изразила, што су оне усвојене од свију уставних држава, то можда још не би била довољна побуђења, која би нас за њих могла определити, но у нашем државном животу има нарочитих разлога, који нам их препоручују. Руковођени т. ј. том главном мисли, да уведемо подпуно уставан живот, и узвисимо владаоца над свакидашњим борбама, налазимо на овоме путу преображавања одговорност министарску као једно од најсходнијих средстава. Жалостно искуство, које су чести државни преврати задали нашој младој кнежевини, препоручују ово средство нама више него и народима, у којих је од векова сталност династична утврђена и ми ћемо ову сталност тек онда постићи, кад се одучимо, правити владаоца одговорним за све, што би нам се неправо чинило. Без таквог јемства могли би имати то смутно позорју, да нам владаоци и даље остану одговорни и покретни, а њихови органи не одговорни и непокретни, а то је, на жалост, облик који представља наша кнежевина. Од 20—30 година овамо гледамо ми с погружењем како у нас књажеви, падајући један по један, јавно спокојство земље наше за собом у погибију повлаче, докле се око свију њих врте једне исте личности као главни органи. Колико би мање било и потреса и штете, да се са свим обраћо догађало! Кад дакле у јавноме животу не може да буде без потреса и промена, онда нека се под овим вихорима савијају владалачки органи, за које судбина земље није везана, а владалац нека стоји високо поврх њих и њихових падања.

Но да се и министрима не би неправде чиниле, да се с њиховом одговорношћу не би у друге крајности прелазило, састарајмо се и њима за довољна, закона јемства, која би их сачувала од ма чије страстне навале. Ни ту не треба да заборавимо, да се ни једна установа не сме изопачити у средство властољубивих борба и агитација.

У овоме реду мисли сасвим је природно, да се призна, да у земљи, где је закон проглашен за највишу вољу, и јавна печатња треба да добије јемства законе заштите.

Господо, имајући независност судску, подигнувши скупштину народну, поред савета државног, на степен законодатне власти, прогласивши одговорност министарску а законом уредивши печатњу — ми би себи створили довољни јемства законитости.

По свој прилици сусрешће нас на овоме путу бојазљиви духови с приметбом, да још немамо довољно спремних стихија за уставан живот. И да се не предајемо каквим сан обманама, опет нам се не треба таквом зебњом и колебати, јер ако једном не би одпочели јаван живот, у коме би имали више судоловања у решавању своје судбине, онда би остали без изгледа, да би кадгод и доживели тај тренутак, где би себи могли издати сведочанство зрелости. Са тога и треба да дамо себи установе које би нам могле послужити и као школа за јаван живот, а има начина, који би нам сву тежњу олакшали, као што би, да рекнемо само примера ради, била нарочито она изборна система скупштинска, по којој се представништво народно сваке године почастно обнвља.

Ми смо већ и сами исповедили, да нам и није намера ићи чак до оних граница, од куда би се можда морали на скоро натраг враћати. Реформе, које се нагло предузимљу, изливају се као бујица по површини земље нигде у средину њену не продирући. Да оне буду она благодетна киша, што земљу топи и наплођава, треба да се уводе разборито и смотрено. Но као год што ћемо се брижљиво клонити наглости, тако се нећемо предавати ни малодушном страховању. Ко не уме, кад треба, да изиђе из насљеђеног колосека, тај се сам осуђује на непокретност; ко хоће напредка, не сме живити и неверици, мора изићи из пасивног мудровања.

У свима дојакошњим назорима ми смо се руководили поглавито својим нарочитим, домаћим гледиштем. Они исти разлози, који нам препоручују уставне установе, препоручују нам и смотреност у примени. Сад, не заборавимо, Господо, ни то, да стојимо на земљишту, које је династичним борбама, веома раздрто. Тражећи лека, пазимо, да не узмемо сувише меру, која би сасвим противно дејство произвела; пазимо, да се под заставов уставности не олакшају антидинастичке тежње досадашње, а тога би се, без сумње, имали бојати, ако би на себе натоварили више, но што смо спремни понети; најпосле, не заборавимо да нам, уз уставан живот, треба и крепка влада како за обезбеђење унутрашњег спокојства, тако и за одржање положења нашег на истоку, које смо до сада умели достојно сачувати.

Биће, без сумње, у први мах тегоба и поред највеће смотрености, биће лако покретног и раздражљивог живота, биће живљег обртаја, који може заплашити људе навикнуте животу, који се у свему одозго регулисао: но те прве тегобе не треба да нас забуне. Кретање, које у границама закона, буди свест, које изоштрава и наплођава силе људске, биће и нама као и свима другим уставним земљама много спасоносније но што је мртва, успављујућа тишина која најбољим моћима одузима поље радње и развитка, чинећи их зависним једино од иницијативе неколико људи, које у њихову раду нико не види, нико не контролише.

Народ је српски у свима тешким приликама, а нарочито при последњој катастрофи, делом доказао, да је пријатељ реда; то је доказао толико, да је и од великих гарантних сила заслужио ту похвалу, да је својим понашањем „задобио поштовања и у самих својих противника.“ Имајмо дакле поверења у себе, пођимо само разборито и смотрено напред, па ћемо, у име Бога, савладати све тегобе.

— У „Јединству“ читамо ово: Још се у по гдекојим листовима повлаче следи онога у Пешту послатог телеграма бечког, по коме би бајаги наша влада била изјавила, да ће остати неутрална у садањем заплету грчко-турском. Место свакојаког нагађања требало је видети одакле је изишао тај телеграм, па знати одмах колико је у њему основаности. Што ко жели оно и говори. То је сва тајна његова. Ми, познавајући разумну резервност наших виших кругова у оваким тренутнутцима, и имајући подпуну веру у такт и патриотизам људи, који сада стоје на челу управе, савршено смо уверени, да ће они себи одржати, што год дуже узмогу, руке са свим одрешене, да би могли слободним својим решењем онако окренути како буде најсходније за праве интересе нашега народа. Сама величина тих интереса, озбиљност садашњег тренутка и неизвесност оних, који ће му следовати, налажу влади српској особиту смотреност тим пре, што је већ никакви догађаји не ће затећи неспремну.

РУСИЈА. „Вандерер“ јавља, да је сва војска из Одеска војена округа, а тако исто и из Московска и 18. дивизија, која се налази око жељезничких линија (регименте: Рјезан, Рига, Бјелев, Тула) без оклевања у ратно стање стављена, и да се у Одеси и Бессарабији силна рана за војску спрема.

СТРАНЕ ЗЕМЉЕ.

ГРЧКА. Пештанском Лојду пишу о положају у Атини: Нема сумње, да је у савету краљевом закључено, да се сви покушаји великих сила, да се мир одржи, осујете. Сви генерали који што знаду и важе, као што су: Боцарио Суцо, Смоленски, Скалца, и Наци-Пјетро, скупљају се сваки дан у краљевој палати по четир, пет сати на договор. План за рат спремио је Смоленски; како да се обале земаљске бране то је преправио Суцо, и већ се важнија пристаништа утврђују. Шест станова ратних биће намештено на тесалској граници. У свима и најмањима општинама има одбора, који уписују својевољце, и већ их се више хиљада уписало, па и из сама Епира и Тесалије већ је неколико стотина својевољаца придошло. Место 30 биће педесет баталијона резерве. Што се скупљања војника тиче камера је то влади на вољу оставила. Кад се свршила коморска седница чланови њени ишли су краљу и заклињали су му се да су готови за част круне и ослобођење народно сваку жртву принети. Краљ им је обећао, да ће само „као Грк владати се.“ Но што је најважније, то је измирење Комондура са Булгарисом.

Пређашњи председник министарства Комондуро који је сада вођа опозиције, био је у кући Булгарисевој, и обећао му је, да ће владу на путу, којим је потегла, са свом снагом својом подпомагати. Споменуо је Аристида и Темистокла, који су заборавили на своју мржњу, и заједно против обшта непријатеља борили се. Кад се ово по Атини прочуло, весељу није тело краја да буде! силан свет искупио се био пред дворове данашња два светила грчка и грмило је по сто пута (цито) живио. Овим измирењем придобио је краљ Ђорђе највећи, и најважнији део народа. Краља оће готово да обаспу петиције, које рата иште. И саме депутације девојачке. из Атре, Сира, Корфа и других места оће тога ради краљу да иду.

Довде лепо говори Пештер Лојд, ал даље опет долази на своју песму те вели: Да боме да људи, који даље мисле, сав овај шпектакл за смишљен држе. Свакојако је та живост у Грчкој услед велике депеше, која је 25. дец. од Горчакова на руска заступника у Атини са шифрама написана дошла. Више је него можда, да Руска и Грчка дволично раде, и баш због те њиове дволичности, изгледа да ће за цело до рата доћи. Бар су у Цариграду, кад су им гласови приспели озбиљно се покренуло, и ома је држан диван у ком је сам султан председавао.

Нови Сад, 28. дек. Данас је владин повереник држао скупштину представништва варошког од 1861. год. у којој је прочитана министарска наредба у обзиру мера, које би се имале ради избора представника предузети. Већином гласова и то са 35. противу 14. гласова закључено је, да се ово изванредно тело у изванредном стању неможе упуштати у тај акт, и одложен је услед тога на време после нове рестаурације обштинства.

ТЕЛЕГРАМИ УРЕДНИШТВУ „ЗАСТАВЕ.“

У Бечкереку 28. дек.

Напредак лаже, зато је свечано из читаонице избачен; наш кандидат Милетић за угарски сабор. (Ту треба договора; уредник овога листа високо цени поверење своји сународника, а нарочито где и начелни и лични пријатеља има као у Бечкереку; но ако се и буде могао решити за даље послаништво на уг. сабор, то пре свега има дужности признања спрам свога досадањег изборног среза, и промене би се само договорно и споразумно учинити могле, зато би требало у Бечкереку централни посредни одбор установити. Ур.)

— Из Бечеја нам телеграфишу 25. дек. Данас овде у цркви јавно прочитан божићни поздрав патријархов. Незнамо коме се хоће да кади кад се у поздраву народ упућује, да слепо следује гласу који иште царево цару, а да се клони душа, који веле дајте и народу народно; његова св. себе у поздраву назива смиреним, еда ли се нападаји на данашњу свест српску слажу са смиреношћу српског патријара — питамо ми из народа.

ПОЗИВ
НА БЕСЕДУ С ИГРАНКОМ

што је приређује српско новосадско певачко друштво

уочи нове године у ушорак 31. дек. 1868

у дворани „код царице Јелисавете“

у Новом Саду.

Шта ће бити на беседи.

1. Српске народне песме: „Ја пођох снужден,“ „Сви шајкаши одоше,“ „Море дико,“ „Што ћу јунак,“ од К. Станковића. Пева збор српског новосадског певачког друштва.

2. „Валс,“ од Ф. Шопена, (64. дело, број 2.), и „Српске песме,“ од Ј. Хлавача. Свира на гласовиру управитељ певачког збора Ф. Петрик.

3. „Предаво је прело, дева занимљена“ Сложио В. Лисински. Пева збор српског новосадског певачког друштва.

4. „Самсон и Делила.“ IV. Песничка студија од Лазе Костића. Говори сам песник и члан друштва.

5. Из „зелене књиге“ српског новосадског певачког друштва. Говори А. Хаџић, члан друштва.

6. „Влтаво,“ Чешка песма. Пева збор српског новосадског певачког друштва.

Улазна је цена за нечланове: 1 фр. а. вр. од особе.

Улазнице могу се добити код друштвног благајника Младена Р. Стојковића (утрговини код грозда) и у вече на каси.

Почетак је равно у $^1/_2$8 сахата у веч.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Преглед прве бачке трговачке обртне банке у Новоме Саду за месец децембар. 1868.

Улазак:

Главница	4416 ф.	51 н.
Уплата за основне трошкове	30 ф.	— „
4 кредиторе	625 ф.	28 „
Улози	8940 ф.	94 „
Уписивање деоница	7 ф.	— „
На јамчевину	750 ф.	— „
Менице	10 ф.	50 „
Препис акција	2 ф.	— „
Разне камате	104 ф.	95 „
„ провизије	32 ф.	60 „
Пристојба	1 ф.	— „
	14926 ф.	78 „

Издавање:

На рачун трошка	9 ф.	67 н.
На намештај	1 ф.	50 „
Регија	5 ф.	28 „
Вађевина на ефекте	2 ф.	— н.
Одплата улагачима	4376 ф.	94 „
Менице	3689 ф.	50 „
За разно штампање	14 ф.	10 „
Вађевина на еспап	200 ф.	— „
На непокретности	1400 ф.	— „
Одплата улагачима.	10 ф.	31 „
Код дужника	4751 ф.	35 „
Стање касе	404 ф.	13 „
	14926 ф.	78 „

Пешта 3. јан. Мило нам је да са оим извештајем, можемо радосније вести донети. Жита ако и није скочила, ал се добро одржала. Он се има приписати доброј цени на страним пијацама.

Шенице је куповано за извоз и плаћано је по пет новчића више него прошле недеље, па га на месту мало има а слабо се довози. Бољуробу понајвише брашнари купују и плаћају по 1 н. више. Ма да су били свеци ипак је продато д 120,000 мер. ране. Раж се тражи за Немачку и 25,000 мер. плаћано је по 10 н. више јечам ново боље иде, продаје се у јужну Немачку и плаћа се и преко цене. Зоб промпт држи се, за прање плаћа се више, мало је оде има, а готово се нмало недовози.

Кокуруз продаје се у конзуму и за Тијест по старој цени. Пројуу држе продаваоци на цени јер је мало има, није ништа продано јел куци њени чешки и шлески трговци, отишли су пре светаца кући. Репици је стара цена. Пасуљ, сочиво грашак купује се само за потребу, а не за шпекулацију. Вуна се добро држи, и цена јој скаче, ест плаћа се за доцније месеце по 25—50 н. више Сланине доста долази и зато јој је цена скучена

Ми нотирамо ове цене:

Шеница потиска 88—89 фун. 4 ф. 75 н. 82—89 фун. 3 ф. 75 н. шеница банат. 87—89 фун. 4 ф. 50 н. 83—89 фун. 3 ф. 75 н. раж 78—8 фун. 2 ф. 90 н. до 3 ф. јечам 72 фун. 2 ф. 10 н. 66—72 фун. 2 ф. 25 н. зоб 50 фун. 1 ф. 82—90 н. кокуруз ц. ц. 2 ф. 35 н. кокуруз за мај и уни бан. 2 ф. 32 н. пасуљ 4 ф. 25 н. пасуљ стни 4 ф. 60—75 н. сочиво 5 ф. до 7 ф. шпирту н. м. 44 и по ст. м. 46 и по шљивовица нова 18 ф. стара 25—26 ф. маст на буре 38 ф. 50—75 н за јан. и фебр. без бур 37 ф. 50 н. сланина 27 ф. шљиве бос. 8 ф. старе 7 ф. пекмез 8 ф. 50 н. шишарке 18 ф. 50 н. срб. 17 ф. мед оцеђ. 21 ф. 0 н. неоц. 15 ф. до 17 ф.

Курс бечке берзе

Акције народне банке	684
5% металик	61.30
Зајам народни	65.90
Дукати	5.68
Аустриско сребро	117.65

ОГЛАСИ.

АКЦИЈЕ.

„прве Бачке трговачко-обртничке банке“ по највишу цену купује

2—6 Ђорђе Ракић.

Издавалац и одговорни уредник др. Свет. Милетић. Платонова штампарија у Новом Саду, 1868.